

כחמץ דתלוי בשיעור כזית, אלא בקפידא בלבד הוא תלוי.

אמר ליה אביי: הא "וכן לענין טומאה" קתני! משמע, שדינו כחמץ.

אלא, אמר אביי: לא לענין טבילה קתני לה. מ-א

ודברי התנא מחולקים לשני ענינים:

תחילה אמר התנא "וכן לענין טומאה", שגם בענין טומאה יש חילוק בין אם יש כזית או פחות מכזית בסדקי עריבה. ואחר כך תלה זאת התנא בענין קפידא, ולא בשיעור כזית.

והכי קאמר:

א. **וכן הוא לענין צירוף טומאה בפסח.**

דקיימא לך, אין אוכלין מטמאים אוכלים אחרים אלא אם כן יש בהם שיעור כביצה.

ואותו בצק שבסדקי עריבה, אם היה זה בפסח, ויש בו כזית, הרי הוא מצטרף עם אוכלין אחרים לשיעור ביצה כדי לטמאות אוכלים אחרים.

ואם אין בו כזית אין הוא מצטרף.

אבל **בשאר ימות השנה**, לא בשיעור של כזית תליא מילתא. אלא **איכא פלוגתא** [חילוק] בין אם הוא מקפיד על הבצק שלא להשאירו בסדקי העריבה, אלא רוצה ליטלו משם, ובין אם אינו מקפיד ליטלו משם, ולא אכפת לו שיבטל הבצק לעריבה.

ולא שנא בין יש בו כזית, או לא.

אמר רבי נתן: כמה דברים אמורים דתוך שלשה ימים חייב לבער, דוקא כשלא נתן לתוכה עורות. שמאחר ואין בה ריח העורות, אין הקמח מתקלקל עד שלשה ימים.

אבל אם נתן לתוכה עורות בזמן שהקמח בתוכה, אפילו אם נתן את הקמח בתוך שלשה ימים לפני הפסח, אין הוא חייב לבער. לפי שנתנית העורות בקמח מבטלת ממנו תורת חמץ.

אמר רבא: הלכה כרבי נתן! ואם נתן עורות בקמח, הרי הוא מתבטל מתורת חמץ אפילו תוך יום אחד, ואפילו תוך שעה אחת מנתינת העורות.

שנינו במתניתין: **וכן לענין טומאה.** שבצק בסדקי העריבה — אם מקפיד עליו הרי הוא חוצץ. ואם רוצה בקיומו, הרי הוא בעריבה.

וקסבר השתא, דלענין טבילה איירי. שכל כלי שנטמא והוא טעון טבילה, אם דבק בו דבר שהבעלים מקפיד עליו, הרי הוא חוצץ בין הכלי למי המקוה, ולא עלתה לו טבילה.

ותמהינן: איך קתני "וכן לענין טומאה"? וכי מי דמי לחמץ בפסח? והא התם בחמץ, בשיעורא תליא מילתא. שאם יש בו כזית במקום אחד, עובר עליו. ובפחות מכזית אינו עובר. אבל הכא לענין טבילה, בקפידא תליא מילתא, ולא בשיעורא. שכל שהוא מקפיד עליו וסופו ליטלו משם, הרי הוא חוצץ. ולא שנא בין אם יש בו כזית, או לא.

אמר רב יהודה: אימא, הכי קאמרה מתניתין: **ולענין טומאה אינו כן!** ואינו

והיכי דמי?

כגון דאיכא לפנינו פחות מכביצה של אוכלין אחרים. ונגעו אותם אוכלים בהאי בצק שדבוק בסידקי העריבה, ונצטרפו יחד עמו לשיעור כביצה. ונגעה בהם טומאה בעודם מחוברים זה לזה, ונטמאו, ואחר כך נגעו באוכלים אחרים.

בפסח — אם יש בבצק זה כזית, הרי למרות שאין בעליו מקפיד ליטלו משם, אין הוא בטל לכלי, משום דאיכא בכוזית מחמת חמץ בפסח עושהו לזבר חשוב בפני עצמו, שאינו מתבטל לכלי, על אף שאין הבעלים מקפידו ליטלו משם.

וכמו שמצינו ברישא, שכזית חמץ בסדקי עריבה הוא חשוב לענין איסור חמץ בפסח, שאין בצק בשיעור כזית מתבטל לגבי העריבה.

הלכך, הוא מצטרף עם האוכלין שנתחברו עמו לשיעור כביצה, כדי לטמאות אוכלים אחרים.

אך אם אין בו כזית, שאין בו חשיבות של איסור חמץ בכזית, ואינו מקפיד ליטלו משם — אינו חשוב להצטרף לטמא טומאת אוכלין, היות והוא מתבטל אל הכלי.

אבל בשאר ימות השנה, שלא בשיעורא תליא מילתא, כיון שאין כאן איסור חמץ שיחשיבנו.

אלא דבקפידא תליא מילתא — הרי דוקא אם מקפיד עליו ובדעתו ליטלנו משם, והוא חשוב אוכל הואיל וסופו ליטלו משם, הרי הוא מצטרף עם אוכלין אחרים לשיעור כביצה לענין טומאת אוכלים.

אבל אם הוא רוצה בקיומו בתוך סדקי העריבה — הרי הוא כעריבה. ובטל ממנו

אחרות, עדיין קשיא. שהרי הרמב"ם כלל כל מיני תערובת, שניתרים על ידי דנפסלו לאדם. ואף אי משכחת לה שהם ראויים לחמע עיסות אחרות.

והנראה, דתערובת חמץ אסורה משום טעם כעיקר. וכבר נתבאר בשיטת הרמב"ם. [יעוין לעיל מד ב הערה 3] דכל דין טעם כעיקר תליא בדין אוכל. וכל שאינו ראוי לאכילת אדם, פקע מיניה דין טעם כעיקר. חידושי רבינו חיים הלוי.

עוד כתב שם, דבלאו הכי לא קשיא. שהרי נתבאר ברמב"ם, דטעם ההיתר הוא משום שאין צורת החמץ עומדת. ודוקא כשהחמץ בעין, עדיין יש בו צורת חמץ, עד שיפסל מאכילת כלב. אבל כשהוא בתערובת, אם אינו ראוי לאכילה, נפסדה צורת החמץ.

מאכילת אדם בלבד, ועדיין הוא ראוי לאכילת כלב, מותר לקיימו. שכתב בפרק ד הלכה ח והלכה ט: אבל דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה, הרי זה מותר לקיימו בפסח. כיצד? — עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח ועורות, אפילו נתנו שעה אחת קודם שעת הביעור, הרי זה מותר לקיימו. והמשיך בהלכה י: וכן הקילור והרטיה והאספלגית והתריאק שנתן לתוכן חמץ, מותר לקיימן בפסח, שהרי נפסדה צורת החמץ.

וצריך עיון, הרי בפת שעפשה לא התיר אלא משום שנפסלה מאכילת כלב [כמבואר בדבריו בהלכה יא]. ומאי שנא תערובת חמץ, שסגי להתירה על ידי שנפסלה מאכילת אדם. ואף שיש לומר דדוקא בפת אסרינן כל שהיא ראויה לכלב, משום שראוי לחמע בה עיסות

חוצין בטבילה, היות והוא אינו נחשב כחלק מהכלי.

אבל אם אין בו כזית, כיון שאין צריך ליטלו משם, וגם אינו מקפיד בו, אינו חוצין.

אבל בשאר ימות השנה, לאו בשיעור כזית תליא. אלא בקפידא תליא מילתא.

אי מקפיד עליו ובדעתו ליטלו משם, הרי הוא חוצין.

ואם הוא רוצה בקיומו ובדעתו להשאירו בקביעות בסדקי העריבה, הרי הוא בעריבה, ואינו חוצין.

מתקפה לה רב פפא לרבא: וכי מי קתני "וכן לענין טהרה"?

הא "וכן לענין טומאה", קתני! (2)

אלא, אמר רב פפא: הכי קאמר: וכן לענין להריר טומאה לעריבה, וקא מפרש ואזיל.

בטל החמץ לכלי או לא. דממה נפשך, אם נטמא הבצק בראשון לטומאה, אינו אלא שני. ואין שני עושה שלישי מן התורה. ואם נטמאו באב הטומאה, בין כך נעשה ראשון. בין אם תורת אוכל עליו, ובין אם הוא בטל לכלי ותורת כלי עליו.

אבל לענין אוכל המצטרף עמו, שפיר איכא נפקא מינה בדאורייתא. שאם נגע בו השרץ, יטמא אחרים מדאורייתא. צל"ח.

2. ולכאורה לא פליג רב פפא על אוקימתא דרבא לדינא. וכן לא פליג רבא על אביי לדינא. אלא שלא משמע ליה לפרש את המשנה כדבריו. ואם כן, לפלא הוא על הרמב"ם שבחציצת טבילה לא חילק בין פסח לשאר ימות השנה. וצריך עיון. צל"ח.

תורת אוכל. ואינו מצטרף לאוכלין אחרים להשלימם לשיעור כביצה, על אף כשיש בו כזית. (1)

מתקפה לה רבא לאביי: וכי מי קתני במתניתין "אם מקפיד עליו מצטרף"? והא "אם מקפיד עליו חוצין" קתני.

אלא, אמר רבא: לעולם בחציצת טבילה איירי.

והכי קאמר: וכן להעלות טהרה לעריבה.

שאם יש בבצק שבסידקי העריבה כזית, הרי הוא חוצין.

והיכי דמי? כגון דאיטמי חך עריבה, ובעי לאטבולי.

בפסח — כיון דבגלל איסורו הוא חשוב, שהרי על כרחו צריך ליטלו משם, הרי על אף שאינו מקפיד עליו ליטלו משם, הוא

1. ולשיטת רש"י, דאוכל מקבל טומאת עצמו בכל שהוא, הוה מצי לפרש אף בלא צירוף עם אוכלין אחרים לכביצה. שבכל ימות השנה, אם מקפיד עליו אינו מקבל טומאה. ובפסח, אם יש בו כזית, הרי הוא מקבל טומאה, משום שאיסורו מחשיבו.

אלא שלא רצה אביי לפרש כן, משום שלענין טומאת עצמו, אין בו נפקא מינה. שהרי בין כך הוא אסור משום חמץ. תוספות, שבת צא א.

ואכתי צריך עיון, למה צריך לפרש שמצטרף עם אוכלין אחרים? והרי מצינו לפרש בפשטות, שיש בו כביצה. שבפסח הוא מטמא אחרים מחמת חשיבותו. ובשאר ימות השנה, בקפידא תליא מילתא. מהרש"א שם.

ויש ליישב, דרצה להעמיד בטומאה דאורייתא. ולענין זה אין נפקא מינה בין אם

מתניתין:

סתם בצק, נתנו בו חכמים סימנים של שלבי ההחמצה, לידע אם החמיץ או לא. כגון שהכסיפו פניו, או שנוצרו בו סדקים כגודל קרני חגבים, או שנתערבו סדקיו זה בזה, כמפורט במשנה לקמן.

אלא, שלעתים אי אפשר לעמוד על טיבו של הבצק, ולהכיר אם הופיעו בו סימנים אלו או לא. ואז הוא קרוי "בצק החרש", לפי שמשונה הוא באדם חרש, שיש לו אזנים אבל אין ניכר בו אם הוא שומע או לא.⁽⁴⁾

בצק החרש — כיצד יודעים בו אם החמיץ או לא?

אם יש בצק אחר כיוצא בו, שנילוש עמו בעת ובעונה אחת — דנים אותו לפי החמיץ האחר. שאם ניכר האחר על פי סימניו שהחמיץ, הרי אף בצק חרש זה אסור. שהרי גילושו באותו הזמן. וכיון שהחמיץ השני, סימן הוא שכבר עבר עליהם הזמן שיש בו כדי להחמיץ.

היכי דמי? כגון דנגע שריץ בהאי בצק, ולא נגע בעריבה עצמה.

כל זמן שהבצק חשוב כדבר בפני עצמו, אין השרץ נחשב כנוגע בעריבה עצמה, ואין היא נטמאת מחמתו.

לפיכך, **בפסח** — אם יש בו כזית, דמחמת איסורו הוא חשוב כדבר העומד להנטל מהעריבה, אין הוא בטל לעריבה אף כשאינו מקפיד עליו. ולכן הוא חוצץ מפני טומאת השרץ, ולא נחתא לה לעריבה טומאה.

ואם אין בו כזית, כיון שאינו צריך ליטלו משם, וגם אינו מקפיד עליו, הרי הוא בטל לעריבה, ואינו חוצץ בינה לבין השרץ. וכיון שנגע בו השרץ, חשיב כאילו נגע בגוף העריבה, ומטמאה.⁽³⁾

אבל בשאר ימות השנה, שלא כשיעורא תליא מילתא, אלא דבקפידא תליא מילתא. הרי אף כשיש בו כזית, דוקא אם מקפיד עליו הוא חוצץ בין השרץ לעריבה מפני טומאת השרץ.

אבל אם הוא רוצה בקיומו, הרי הוא כעריבה. ואם נגע בו השרץ, הרי זה כאילו נגע בעריבה.

לחזק לאין עשוי לחזק.

4. רש"י. והרמב"ם בפרק ה הלכה יג כתב, שכשהבצק משמיע קול כשמכים עליו, הרי זה סימן לחמוץ. והוא שיעור אחד עם סידוק. ו"בצק החרש" הוא בצק שלא משמיע קול זה. ואפילו הכי, לאחר שיעור מיל הוא מחמיץ.

והראב"ד שם פירש איפכא. שכל זמן שלא החמיץ הוא משמיע קול. וכשאינו משמיע קול

3. ואם הוא במקום שאין עשוי לחזק, הרי הוא חוצץ אף בפחות מכזית. שהרי אף בו יש איסור חמץ, ואיסורו חשוב, כמבואר לעיל [מה א] לישנא בתרייתא. צ"ח.

ולפי זה תמה בדברי הרמב"ם, שכתב בפרק כ מהלכות כלים הלכה ט: בצק שבסידקי העריבה שנגע בו שרץ — אם בפסח, הואיל ואיסורו חשוב, חוצץ. ולא נטמאת העריבה! ולא חילק כלל בין כזית לפחות מכזית, ובין עשוי

גמרא:

והוינן בה: אם אין שם חמץ אחר כיוצא בו — מהו? כיצד נדע אם החמץ אם לאו?

אמר רבי אבהו, אמר רבי שמעון בן לקיש: אם עבר עליו משך זמן שיש בו כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא, בידוע שהחמץ. (5) והוא שיעור מהלך מיל. (6)

והוינן בה: ונימא רבי אבהו "כדי מהלך מיל"?

ומשנינן: בכך שנקט רבי אבהו האי לישנא, קא משמע לן דשיעורא המיל הוא במרחק שממגדל נוניא ועד לטבריא.

אמר רבי אבהו, אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל [פועל הלש עיסות], ארבעה מיל!

והיינו, שאם שכר אדם את חבריו שיגבל לו את עיסתו בשכר, ונתן בידו כלים טמאים לגבל בהם את העיסה — מחויב הגבל לטרוח וללכת עד ארבעה מיל כדי לטובלם במקוה, כדי ללוש את העיסה בטהרה. (7)

6. ולדעת הרמב"ם [פרק ה הלכה ג] והטור [בסימן תנט], אין שיעור זה אלא כששהה הבצק בלא עסק כלל. אבל כל זמן שעוסקים בו אינו מחמץ, אפילו כל היום כולו.

ולפי זה מירי מתניתין, בעיסה שלא נעשתה כרצון חכמים. שהרי לכתחילה אסור להשהות את העיסה בלא עסק, אף בפחות משיעור מיל. ולא נאמר שיעור זה אלא לענין דיעבד. ריטב"א.

והוא צידד שלא כדבריהם. אלא אף בבצק שעוסקים בו נאמר שביותר משיעור מיל הוא מחמץ.

מיהו כתב, דאף לפירושו לא אמרינן, דבלא עסק כלל הוא מחמץ מיד. שהרי זהו דבר שאי אפשר, שלא ישהו בו משהו.

ויעוין שם בדבריו, מהו שיעור הזמן שבו מחמץ החמץ כשעומד בלי עסק.

7. רש"י. והערוך פירש, דאיירי במי שהולך בדרך ורוצה ללוש את עיסתו. שאם יש גבל העושה עיסה בטהרה, צריך להמתין עד שיגיע למקומו, אם הוא במרחק של עד ד' מילין. וכן הוא ברבינו חננאל.

וגם הרמב"ם בפרק ח מהלכות בכורים הלכה יא כתב כן. אלא שהוא מבאר בטעמא דמילתא,

היינו "חרש". והחרשות היא סימן לחימוץ, אם יש שם עוד עיסה אחרת שהחמיצה.

5. וחשבון הילוך מיל הוא לפי מה דאיתא לקמן, דמהלך אדם בינוני הוא עשרה פרסאות ליום, דהיינו ארבעים מיל. ומתוכם, ד' מיל הוא הולך מעלות השחר עד הנץ החמה, וד' מיל מהשקיעה עד צאת הכוכבים. ונמצא דשיעור חימוץ הוא אחד מארבעים של היום.

וג' שיטות נמצאו בזה בפוסקים. יש שכתבו ששיעורו הוא שמונה עשרה דקות. לפי שמחשבים בחשבון זה את שתיים עשרה שעות היום, מעלות השחר עד צאת הכוכבים. והן שבע מאות ועשרים דקות. וחלק האחד מארבעים עולה ל"ח דקות.

יש שכתבו, דשיעור מיל הוא עשרים וארבע דקות. לפי שאין בכלל חשבון י"ב שעות היום אלא השעות שמהנץ החמה עד השקיעה.

ושיטה שלישית יש בדבר, דשיעור מיל הוא עשרים ושתיים וחצי דקות. והיא אליבא דרבי יוחנן שם, שמעלות השחר עד הנץ, ומהשקיעה עד צאת הכוכבים, האדם הולך ה' מילין.

ויעוין במחבר סימן תנט סעיף ב, ובביאור הגר"א וחק יעקב שם.

וכן לנטילת ידיים לאכילה – אם יש לפניו מים בתוך מרחק ארבעה מילין, יש לו לטרוח ולילך עד שם, כדי ליטול את ידיו.⁽¹⁰⁾

אמר רב נחמן בר יצחק: אייבו אמרה להא

וכן לתפלה – אם מהלך אדם בדרך והגיע העת ללון, ויש לפניו בית הכנסת בריחוק ארבע מילין – הרי הוא חייב ללכת ארבעה מילין נוספים לפניו כדי להתפלל עם הציבור. (8) וילון שם.⁽⁹⁾

משום שהיא דברי תורה. ודברי תורה אינם מקבלים טומאה. [וכדאיתא לענין בעל קרי שקורא את שמע]. מה שאין כן בתפילה.

9. ורבינו דוד פירש [ואף הובא בר"ן משמו], דאיירי במי שעומד להתפלל וצריך לנקביו. וכדאיתא בברכות כג א, שאם יכול לעמוד בעצמו, תפלתו תפלה. ואם לאו, תפלתו תועבה. ועד כמה הוא נחשב כיכול לעמוד? – עד פרסה. והיינו דקתני הכא "עד ד' מילין". ואין פירושו הילוך ד' מילין בפועל, אלא כשיעור זמן של הילוך ד' מילין.

ולפי פירוש זה, לא קאי החילוק שבין לפניו ולאחריו על תפלה. אלא על השאר. ריטב"א.

10. וכתב הריטב"א, דזהו בדוקא במי שאינו יכול להתענות בדרך. אבל מי שאפשר לו לעמוד בכך, או מי שנמצא בביתו, ודאי יש לו לטרוח בנטילת ידיים כל כמה דאפשר.

עוד כתב, לולא דמסתפינא הוה אמינא, דזהו בדוקא במי שכבר נטל ידיו בבוקר. וכדקיימא לן, "נוטל אדם ידיו שחרית, ומתנה עליהם כל היום כולו". ועד ד' מיל לא יסמוך על תנאי זה. אבל ביותר מכך לא הטריחוהו, והתירוהו לסמוך על תנאי.

אי נמי, איירי בנטילת ידיים למי שנצרך לנקביו. שעד ד' מיל יחזר אחר מים, כדי שיוכל לברך ברכת "אשר יצר". וכן משום שאסור לילך בידים מזוהמות. וכל שכן בתלמיד חכם, שאי אפשר לו בלא הרהור בדברי תורה. אבל ביותר מד' מיל לא הטריחוהו. ואין לחוש לכך שמפסיד

דהוא משום החלה שבה, שיוכל להפרישה בטהרה. ולפי זה, אם אין בעיסה כדי שיעור חלה, לית לן בה.

אבל בדעת רבינו חננאל נראה, דאיירי במי שאוכל חולין בטהרה. שביותר מד' מילין לא הטריחוהו, ומותר לו לאכול בטומאה. נודע ביהודה תניינא, יורה דעה סימן לט.

עוד כתב שם, דרש"י והרמב"ם מיאנו בזה. משום דאית להו, דלאוכל חולין בטהרה השיעור הוא עד מיל.

8. רש"י. והערוך פירש, דמיירי לענין נטילת ידיים לתפלה [וכן כתב רב האי גאון].

ודחו התוספות פירוש זה, דהרי איתא בברכות [טו א], דלייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיא בעידנא דצלותא. ואם שלא בזמן התפלה הוא, אפילו ביותר מד' מילין צריך לטרוח אחר מים לנטילה.

מיהו הר"ן ביאר בשיטה זו, דאיירי שלא בעידנא דצלותא. דעד ד' מילין צריך לטרוח. ואף דסגי לקנח ידו בעפר צרוורת, לכתחלה צריך מים. אבל ביותר מד' מיל אינו מחויב בכך. והרי"ף בברכות גרס בהא דלייט רב חסדא למאן דמהדר אמיא, "והני מילי לקריאת שמע. אבל לתפלה [צריך לילך] עד פרסה".

וכבר תמהו הראשונים בטעם חילוק זה. ומחזק גירסה זו.

ורבינו יונה שם פירש בדעת הרי"ף, דדוקא לקריאת שמע אין להדר אחר מים. משום שהיא דאורייתא. וחיישינן בה טפי שמא יבטלה. והרשב"א שם כתב, שבקריאת שמע הקילו,

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: הא דמטרחינן ליה לילך ד' מילין לתפילה ולנטילת ידים, לא שנו כן אלא כשבית הכנסת או המים נמצאים לפניו. והם בכיוון הליכתו.

אבל אם הם לאחוריו, אינו צריך לחזור אחורנית בשבילם. אלא אפילו מרחק מיל אינו חוזר. (11)

אמר רב אחא: ומינה [מדברי רבי יוסי ברבי חנינא] שמעינן, כי דוקא מרחק מיל הוא דאינו חוזר.

הא אם בית הכנסת או המים רחוקים ממנו פחות ממיל, הרי הוא חוזר בשבילם אף לאחוריו.

מתניתין:

כל המלאכות שהם צורך אוכל נפש, כגון בישול ואפיה, הותרו לעשותם ביום טוב. וכל דבר שאינו ראוי לאכילה מחמת איסורו, לא הותר ביום טוב לאפותו. משום דלא קרינן ביה "אוכל נפש".

ומעתה, הבא לאפות עיסה טמאה ביום טוב של פסח, מתעוררת לו בעיה בהפרשת החלה. שהרי אם יפריש חלה קודם האפיה, שוב לא יוכל לאפותה. לפי שחלה טמאה

שמעתא. ולא שלשה דברים בלבד אמר, אלא וארבעה דברים אמר בה [בהליכת ד' מילין].

והוא מינייהו [הדבר הנוסף על השלושה האמורים] הוא "עבוד העור".

העור הרגיל של נבילה הוא עור קשה ואינו נחשב בשר, ולכן הוא אינו מטמא כבשר הנבילה. אבל יש עורות רכים שדרכם להיאכל כבשר, ואותם עורות מטמאים טומאת נבילה כבשר עצמו.

ותנן: וכולן [כל העורות הרכים המטמאים כבשר], אם אירע שעובדן כדרך עיבוד העורות, או ששטח את עורותיהם והילך בהן עד שדרס עליהם כדי שיעור עבודה [עיבוד, שהדריסה היא תחילת העיבוד] — בטל מהם תורת בשר.

והרי הם טהורין מלטמא טומאת נבילה.

חזין מעור האדם, שאף לאחר שעבדו, דינו כבשר. ועדיין הוא מטמא טומאת מת.

והוינן בה: כמה הוא שיעור הילוך שיש בו כדי עבודה?

אמר אייבו, אמר רבי ינאי: כדי הילוך ארבעה מילין.

אבל לפירוש הערוך, גם בגבל נאמר חילוק בין לפניו לאחוריו. שהרי בהולך בדרך מיירי. תוספות.

ואף הרמב"ם [שם] לא הזכיר בגבל חילוק בין לפניו לאחוריו, על אף שפירש נמי כהערוך, דאיירי בהולך בדרך. ויעוין בכסף משנה שם.

ברכת "אשר יצר". שהרי אינה ברכת הנהנין ולא ברכת המצוות, אלא ברכת השבח.

11. ולא קאי אלא על נטילת ידים ותפלה. אבל בגבל לא נאמר חילוק זה. רש"י. וכתב כן לשיטתו, דלא איירי בהולך בדרך, אלא בגבל עצמו שבין כך נמצא במקומו.

אסורה באכילה, (12) ואין היתר לאפותה כ"אוכל נפש". (13) ויעבור עליה ב"בל יראה". (14) ואף לשורפה או להאכילה לכלבים (15) קודם שתחמיץ, אסור. לפי שאין שריפת קדשים או ואם יניחה בלא לאפותה, תבוא לידי חימוץ,

כדי שלא יהיה שלחנך מלא ושלחן רבך ריק [וכדכתבו תוספות שם כן, אף לשיטתם]. קהלות יעקב.

13. ואומר ר"י שאין זה אלא בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ, מותר לאפותה ביום טוב. שהרי אין חלת חוץ לארץ אסורה בטומאה, אלא למי שטומאתו יוצאת מגופו [כבעל קרי וזב]. אבל לטמא מת היא מותרת. ואם כן, ראויה היא לכהן קטן שלא ראה קרי מימיו. ואפילו אם אין שם כהן קטן, היא ראויה אף לכהן גדול על ידי ביטול ברוב. תוספות.

והסמ"ג כתב דראויה היא אף לכהן גדול, משום שבידו לטבול ולהטהר מקריו.

והרי"ף כתב, דדוקא היכא דאיכא כהן קטן מותר לאפותה. ומיאן בטעם הסמ"ג, משום דהשתא [כל זמן שלא טבל], עדיין אינה ראויה לו. ולא אמרינן "הואיל" בדבר שהוא מחוסר מעשה. ר"ן.

ואף מיאן בטעם התוספות [דמצי לבטלה ברוב], משום דאין מבטלים איסור לכתחלה. והא דאמרינן "חלת חוץ לארץ מבטלה ברוב", אינו אלא כשנתערבה בדיעבד. ואשמועינן, דאינה צריכה ביטול במאה אלא סגי לה ברוב רגיל.

14. ומכאן הקשה רבי עקיבא איגר לשיטת השאגת אריה, שאין עוברים ב"בל יראה" על פחות מכזית. אם כן, יכול להפריש חלה פחות מכזית. וכאן אין להקפיד על שיעור חלה [שהוא אחד מכ"ד] שהרי בין כך אין בה שום הנאה לכהן, דהא לאיבוד אזולא.

15. רש"י. לפי שגם זה הוא בכלל ביעור, ואסור משום שריפת קדשים ביום טוב. ובכיצה [כז ב]

12. ואף דקיימא לן כבית הלל, דכל מלאכה שבעיקרה היא מלאכת אוכל נפש, "מתוך שהותרה לצורך [אוכל נפש], הותרה נמי שלא לצורך", מיהו בעינן צורך היום קצת. ר"ן.

והיא שיטת התוספות בכיצה יב ב. אבל לרש"י שם, לא בעינן צורך היום כלל. וכן כתב המגיד משנה בפרק א מהלכות יום טוב הלכה ד, בדעת הרמב"ם שם.

ולשיטתו תקשה, אמאי אין שורפין קדשים ביום טוב. וכבר עמד הלחם משנה [שם פרק ג הלכה ח] בקושיה זו. וכתב, דלצורך גבוה מיגרע גרע משלא לצורך כלל. דמכתיב "לכם" ממעטינן, לכם ולא לגבוה. ואהדריה קרא לאיסור מלאכה ביום טוב.

והשער המלך שם תמה על תירוצו. שהרי איתא בכיצה [שם], דהא דתניא "השוחט עולת נדבה ביום טוב אינו לוקה", לא אתי אלא כבית שמאי. אבל לבית הלל דאמרי "מתוך", אינו לוקה. אלמא, לא גרע צורך גבוה משלא לצורך כלל. ויעוין שם עוד באריכות דבריו, ובדברי הפרי חדש [סימן תצה סק"א] בתירוץ קושיה זו.

ומדברי המגיד משנה שם נראה להוכיח, דאף לרש"י והרמב"ם צריך מעיקר הדין צורך קצת. אלא שמטעם "הואיל" [המבואר לקמן בעמוד ב], תמיד יש להחשיבו כצורך היום. ואף אי השתא אין בו צורך מותר. הואיל ואם יתעורר צורך בדבר ביום טוב, יחזור להיות צורך היום. ולפי זה לא קשה מידי קושייתם. שהרי בשריפת קדשים ביום טוב, לא שייך טעמא ד"הואיל". שאי אפשר שיתעורר איזה צורך היום בזה, מלבד צורך גבוה. הלכך היא אסורה לכולי עלמא. אבל בעולת נדבה איכא צורך היום קצת,

ביעורם דוחה יום טוב. (16)

אם כן, כיצד מפרישין חלה ביום טוב של פסח בטומאה [בעיסה טמאה]?

רבי אליעזר אומר: לא תקרא לה שם חלה מתוך העיסה, עד שתאפה כל העיסה.

אלא, אופה מהעיסה לחמים לחמים של מצה מבלי להפריש חלה. ומותר לאפות את כל הלחמים, לפי שאפיית כולם צורך "אוכל נפש" היא. שהרי לאחר האפיה יהיה כל

לחם ראוי לאכילה, על ידי שיפריש ממנו דבר מועט לחלה.

הילכך, כיון שבשעת אפייה היה כל לחם ראוי לצורך היום, אם רצה, יכול להפריש לאחר האפיה לחם שלם על כולו. כמבואר בגמרא.

בן בתירא אומר: יפריש חלה קודם האפיה. ותטיל [יטילון] את החלה לצונן. (17) והצונן מעכבה מלהחמיץ. ובמוצאי יום טוב ישרפו את החלה, כדין חלה טמאה. (18)

ונדבות ביום טוב, טעמיה משום דעיקר השחיטה היא לצורך האדם. אבל בתרומה טמאה יודה דאסור לשורפה.

והתוספות בכיצה [כז ב] הקשו לפירוש, אם כן צליית הפסח לא תדחה יום טוב.

ור"י אמר, דמן התורה מותר לשרוף תרומה טמאה ביום טוב לצורך אוכל נפש. ולא דמי לנדרים ונדבות, דהרי לא שייכא בה ענין "משלחן גבוה קזכו". ואין איסורה אלא מדרבנן, שמא יבוא לשורפה שלא לצורך.

ויעוין בדברי התוספות לעיל [ה א הערה 6], שביארו ענין נדרים ונדבות באופן אחר.

17. וקסבר בן בתירא דאף בלא קריאת שם אסור לאפותה. דבגמרא מבואר דטעמא דרבי אליעזר הוא, משום דחשיבי כל המצות ראיות לאכילה, הואיל ואי בעי בצע מכל חדא וחדא פורתא. ולית ליה לבן בתירא סברת "הואיל".

ואף סבר דעוברים על החלה ב"בל יראה", משום דטובת הנאה ממון. ר"ן.

עוד יש לומר, דמודה לטעם הואיל. אלא דסבר, דמצוה לכתחילה להפריש מן העיסה, כדכתיב "ראשית עריסותיכם" [כדכתב הבית יוסף בסימן תנז]. קרבן נתנאל.

18. ואף רבי אליעזר ורבי יהושע לא פליגי

הוסיף, דרחמנא אחשבה להבערתם, כדכתיב "באש ישרף". הלכך מלאכה היא.

ותמהו התוספות שם בדבריו. דהרי כשנותנה לפני כלבו, אין בו שום טורח מלאכה.

לכך פירשו, דאינו נותנה לפני כלבו, משום שמצותה בשריפה בדוקא.

והר"ן כתב דאי אפשר להאכילה לכלבים, משום שתרומה שהיא מאכל אדם אין מאכילים אותה לכלבים, כל זמן שהיא ראויה לאדם.

והבין המהרש"ל בדבריו, ששיטה אחרת לו. אבל המהרש"א כתב שיש לכונן בדבריו כרש"י.

16. וילפינן כן בשבת [כד ב] מקראי. ומשום כן אף אין שורפים חלה ותרומה טמאה ביום טוב. ותימא, בשלמא קדשים שאסור להנות מהם בשעת שריפתם, אין השריפה צורך אוכל נפש. אבל תרומה, הרי יכול להנות ממנה בשעת שריפתה.

ותירץ ריב"א, דכיון שאסורה בכל ההנאות, נמצא ששריפתה אינה לשם הנאה, אלא לשם מצות שריפה. אלא שהתורה לא הקפידה אם יהנה אגב כך. ודמיא לנדרים ונדבות דאין קרבים ביום טוב, אף שהכהנים נהנים מאכילת בשרם. והיינו משום שעיקרם הוא צורך גבוה, וכהנים משלחן גבוה קא זכו. ואף מאן דמתיר נדרים